

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA MADANIYATLARARO MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH

O'rinboyeva Mahliyo Mamurjonovna

Andijon davlat chet tillari instituti

4- bosqich talabasi

Annotatsiya: *Dunyoda xorijiy tillarni o'rganish va ularni qo'llash orqali madaniyatlarni yaqinlashirish hamda tinchlikni ta'minlash masalalariga ham e'tibor kun sayin ortib bormoqda. Ushbu maqolada madaniyatlararo munosabatlar xalqlarning o'zaro ijtimoiy va madaniy aloqalarini yanada yaxshilash bevosita qardosh xalqlar va boshqa millatlarning tillarini o'rganishda, hohish va istaklarini ikki tomonlama tushunarli holda yetkaza olish muhim ahamiyatga egaligi shuningdek, bu borada turli davlatlar olib borgan loyihalar haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *xorijiy til, zarurat, madaniyat, shaxs, avlod, kontekst, kompetensiya, muloqot, chegara, aloqalar, globallashuv.*

Bugungi globallashgan dunyo madaniy migratsiyava yangicha dunyoqarashda xorijiy tillardan keng foydalanish, butun dunyo bo'ylab texnologik davr va odamlarning xalqaro aloqani qo'llash zarurati, davlatlar va shaxslarni tilga munosabatlarini ko'rib chiqishni talab etmoqda. Bunday sharoitlarni yaratish uchun muayyan vakolatlarga ega madaniyatlararo munosabatlarni rivojlantirish uchun odamlarga dunyo bo'ylab turli xil madaniy ko'rinishlarni kashf qilish va tushunish imkonini beradigan sharoitlar yaratish zarur. Yangi avlodlar madaniy chegaralarni kesib o'tishmoqda ingliz tilining xalqaro til sifatida tarqalishi bu odamlardan yaxshi ishlarga joylashish imkoni o'laroq kirish talabi sifatida bu tilni o'rganishni taqozo etadi. Ingliz tilini chet tili sifatida o'zlashtirish, bugungi kunda talab qilinadigan malaka talablari - madaniyatlararo muloqot va maqsadlibilim, butun dunyo bo'ylab shaxslar va jamoalar o'rtasida o'z qadr va qimmatini his etish imkonini oshirishga qaratilgan yo'l desak mubolag'a bo'lmaydi. Xorijiy tillarni o'rganish bugunning eng muhim jarayonlari qatoriga kirmoqda. Rivojlanib borayotgan va yangilanayotgan dunyo hamjamiyatining bir qator ilg'or sohalri qatorida texnologiyalar bilan ishlash, shu bilan birga yangicha fikrlash, jurnalistika, aqliy faoliyat, huquqshunoslik, biznes couching, shaxarsozlik, web dizaynerlik va shu kabi zamonaviy kasblarning deyarli barchasida xorijiy tillarni bilish shu bilan birga qaysi xorijiy tilda so'zlashayotgan bo'lsa ayni shu xorijiy mamlakat fuqarolariga hos bo'lgan udumlar, madaniyatlarini bilishshaxsning mehnat faoliyatining samardorligini hamda ish unumdorligini oshirishga xizmat qiladi. Xorijiy davlatlar yoki hozirgi biz bevosita tilga olishga odatlanib ulgurgan mehnat muhojirlari migrantlar, delegatlar, talabalar, sayohatchilar hamda xorijiy madaniyatlarni o'rganuvchi tadqiqotchi olimlar ham tillarni bilishi ularning madaniyatini o'rganishga hamda insonlarning bir-birlari bilan yaqindan aloqa o'rnatishlarini ta'minlashga katta xizmat qiladi. Kommunikativlik barcha insonlarga xos bo'lishi maqsadga muvofiq. Zero chet tilining kommunikativ

kompetensiyasini shakllantirish har qanday sohada mutaxassislarni kasbiy tayyorlashning muhim jihatlaridan biridir. Kasbiy kommunikativ kompetentsiyani turli xil kommunikativ vaziyatlarda ma'lum bir doirada kommunikativ muammolarni hal qilish qobiliyati sifatida aniqlash mumkin. Ishbilarmonlik aloqasi nuqtai nazaridan (keng ma'noda) professional chet tilidagi kommunikativ kompetentsiya - bu boshqa biznes haqiqati va boshqa madaniyat sharoitida ma'lum biznes natijasiga erishish uchun biznes muammolarini hal qilish qobiliyatidir⁸¹.

Bizning ushbu maqolamiz maqsadi ham asosan ana shunday mutaxassislarni yetkazib beruvchi Oliy ta'limning ta'lim muhitida chet tillarini o'qitish jarayonida madaniyatlararo muloqot tamoyillaridan foydalanishning mazmunini ochib berish va xususiyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodologiyasi ilmiy zakovat maqsadini amalga oshirishda umumiy falsafiy va madaniy yondashuvlardan va lingvistik, pedagogik va sotsiologik usullar majmuasidan kompleks foydalanishni o'z ichiga oladi. Kommunikativ xatti-harakatlarning o'ziga xos xususiyatlarini bilish bilan inson muloqotdagi qo'pol xatolardan qochadi va bu chet tilini o'rganishning muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. Chet tillarni o'rganishda nafaqat tilning grammatik va leksik tarkibiga, balki muloqotning og'zaki va og'zaki bo'lmagan ta'siriga ham e'tibor berish kerak.⁸² Boshqa xalqning madaniyatini o'rganishning ahamiyati shubhasiz muhim. Tajribadan ma'lumki, chet tillarida so'zlashuvchilar nutq xatolariga toqat qiladilar, lekin ko'pincha madaniy xatolar boshqacha bo'ladi - ular hatto ongli ravishda ham salbiy ta'sirga ega. Sababi madaniyatlar bugun paydo bo'lib qolgan hodisa emas balki, ming yillar davomida shakllangan urf-odatlar, an'ana hamda insoniyat tomonidan umume'tirof etilgan qoidalar majmuidir. Insonlar boshqa tilda so'zlaganlarida ularga bo'lgan hurmat e'tibor ortgani kabi ularning boshqa madaniyatlarni hurmat bilan o'rganishiga ham ijobiy yondashuv mavjud. Lekin shuni unutmaslik kerakki tildagi ba'zi so'zlar yoki lug'atlardagi xatolik millatning ijtimoiy hayotida juda sinchkovlik bilan kuzatilmasada, madaniy yodgorliklar, milliy madaniy qarashlar, ijtimoiy hayotning dolzarb muammolarini xatto xazil tariqasida kulgiga aylantirish ham jiddiy havotirga sabab bo'lishi tabiiy.

Shunday qilib, talaba chet tilidagi ijtimoiy-madaniy guruhning mentaliteti va madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini bilishi va bu bilimlarni muayyan ijtimoiy-madaniy sharoitda qo'llash muhimligini tushunishi kerak. Bizning fikrimizcha, sinfda madaniyatlararo muloqot muhitini yaratish bo'yicha eng yaxshi takliflardan biri bu chet tili darslarida rolli o'yinlardan foydalanish bo'lib, unda ma'lum bir munozarali vaziyatni "sinab ko'rish" va o'zini o'zini namoyon qilish manbai sifatida amalga oshirish mumkin. Shunday qilib, madaniyatlararo muloqot farqlarni qabul qilish, muloqot qilish imkoniyatlarini o'rganish, voqelikka yangi nuqtai nazarni tarbiyalash, boshqa

⁸¹Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе автореферат

⁸²JUMANAZAR KHUSHBAKOV The Author of the book "Momentum English Speaking"

mentalitetni - madaniyatlararo muloqot jarayonida "madaniy ma'no" sifatida qabul qilina boshlagan barcha narsalarga asoslanadi.⁸³

Talabaniing ekstralingvistik voqelikning o'ziga xos xususiyatlariga moslashish jarayonini ko'plab metodistlar o'quvchilarning madaniyatini shakllantirish jarayoni sifatida tushunadilar

- (Vereshchagin E.M., Kostomarov V.G.) Til shaxsi tuzilishida odatda muloqot tilini bilish (uning fonetik, intonatsiya, leksik, grammatik darajasi) bilan bog'liq bo'lgan verbal-semantik daraja (leksika) ajralib turadi;

- kognitiv daraja (tezaus), intellektual soha bilan bog'liq va tushunchalar, g'oyalar va qadriyatlar tizimiga asoslangan "dunyo tasvirini" shakllantiradi;

Chet tilidagi madaniyatlararo muloqotni o'rgatishning ajralmas sharti bo'lgan ushbu vazifalarni shakllantirish uchun **akkulturatsiya**⁸⁴ muammolarini muvaffaqiyatli hal qilish uchun talabalarga qanday bilimlarni berish kerakligini aniqlash kerak. Madaniyatlararo muloqotda kommunikativ akt ishtirokchilari yoki universal (entsiklopedik) bilimlar bilan ishlaydilar, ya'ni. har kimga xos bo'lgan bilim yoki bilim-regionalizm, ya'ni umumiy tarix va joylashuv bilan bog'langan odamlarning ma'lum bir kontingentiga ega bo'lgan bilim. Ikkinchi holda, biz madaniyatlararo analoglar haqida gapirishimiz mumkin. Biroq, akkulturatsiyaning asosiy muammosi turli madaniyatlarga mansubligi sababli muloqot ishtirokchilariga mos kelmaydigan bilimlar bilan bog'liq. Bunda biz ensiklopedik bilimlardan, xususan, tizimli emasligi va mahalliy birlashmalar shaklida mavjudligi bilan farq qiluvchi fon bilimlari haqida gapiramiz. Bir qator tadqiqotchilar fon bilimlarini voqelik haqidagi bilimlar (milliy madaniyat predmetlari va hodisalari) va xulq-atvor me'yorlari haqidagi bilimlarga (odob-axloq qoidalariga) ajratadilar va barchasi birgalikda til shaxsining madaniy savodxonligi sifatida belgilaydilar.⁸⁵

Til va madaniyat o'rtasidagi munosabat beqiyos o'lchamlarda o'zgardi va kengroq o'rganish va murakkablikni talab qiladi. Har qanday til o'rganishning maqsadi yo'q faqat chet tilida kommunikativ kompetentsiyani egallash bilan bog'liq. Bu chegaradan oshib ketishi kerak. Binobarin, o'qituvchilar kamsitish huquqiga ega, qiymat, portret va madaniyatlararo kommunikativ kompetentsiyani o'rgatish ingliz tilidagi chet tili darslarida turlicha ta'lim kontekstlarda o'qituvchining holatini tavsiflash uchun, chet tilini o'rgatishda kontekstni o'rnatish asosiy masala hisoblanadi. Shunday jarayonlarni boshdan kechirgan mamlakatlardan biri Kolumbiya xisoblanadi. Kolumbiyada so'nggi o'n yilliklarda iqtisodiy, siyosiy yoki ijtimoiy muammolar sabab yuzaga kelgan immigratsiya harakatlari tufayli sinflarning madaniy yaqinlashuv joyiga aylanadi. Mening shaxsiy tajribamga ko'ra o'rganilayotgan chet tili madaniyati bilan bog'liq

⁸³MADANIYATLARARO MULOQOTMA'RUZALAR MATNI Toshkent – 2021

⁸⁴AKKULTURATSIYA BEGONA MADANIYATNI O'ZLASHTIRISH JARAYONI SIFATIDATa'lim va innovatsion tadqiqotlar (2023 йил № 8)

⁸⁵CHET TILILARNI O'RGANISHDA AKTLARDAN SAMARALI FOYDALANISH
<https://www.intereuroconf.com/index.php/MSRAIDP/article/download/1597/1308>

mavzular sinf faoliyatiga kiritilganda, har qanday chet tilini tushunishni osonlashtirish va madaniyat va tilni saqlab qolish uchun yaqin munosabatlarni paydo qiladi.

G.V.Elizarovanning kuzatishlariga ko'ra zamonaviy kommunikativ usullar tilshaklini bilishning yuqori darajasini ta'minlaganiga qaramay (ona tilida so'zlashuvchilar rus o'quvchilarining savodxonligi, boyligi vanutqining ravonligini ta'kidlaydilar), ammo mavjud tizimning kamchiliklari ham paydo bo'ldi. Unda madaniyatlarning kompetentsiyani shakllantirishga e'tibor berilmaydi. Ma'noning madaniy tarkibiy qismi haqida g'oyalar mavjud bo'lmaganda, kommunikativ kompetentsiya, nutqning ravonligi va to'g'riligi o'zaro tushunish va samarali birgalikdagi faoliyatni kafolatlamaydi. Shu sababli, muloqotning asosiy maqsadiga erishish - uning samaradorligi (natijaga erishish) juda qiyin bo'lib, bu umuman jamiyatda va xususan, iqtisodiyotda ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxslarga salbiy ta'sir ko'rsatadi.⁸⁶

Madaniy bilimlarni o'zlashtirishning qiyinligi shundaki, oddiy muloqotda ma'noning madaniy komponenti indeksli bo'ladi, ya'ni u denotatsiyani bildirmaydi, balki u yoki bu madaniy voqelikka ishora qiladi u har doim ham aniq ifodalanmaydi va intuitiv ravishda tushunilgan yoki mavjud stereotipik kognitiv modellarda bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, nolingvistik universitetda chet tilini o'qitishning madaniy yo'nalishini kuchaytirish zarurati ijtimoiy jihatdan quyidagilar bilan belgilanadi:⁸⁷

1. Tegishli kompetensiyalarni boyitish orqali shaxsning kasbiy madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim siyosatini amalga oshirish uchun oliy ta'limning ijtimoiy buyurtmasi bilan ushbu jarayonni tashkil etishning mavjud usullari o'rtasida ziddiyatlarning mavjudligi. ushbu buyruqni to'liq amalga oshirishga imkon bering.

2. Talabaning chet tili muhitida o'zini kasbiy va madaniy namoyon etishga bo'lgan ehtiyoji va uning til kompetensiyasining etarli darajada rivojlanmaganligi o'rtasida ziddiyatlarning mavjudligi.

3. Chet tilini o'rganishda nafaqat chet tilini biladigan mutaxassisni, balki chet tilini biladigan lingvistik shaxsni rivojlantirishga qaratilgan tobora murakkablashib borayotgan kommunikativ vazifalar tizimi va tegishli vaziyatlar tizimi sifatida kasbiy yo'naltirilgan o'quv jarayonini tashkil etish zarurligini anglash. kommunikativ qobiliyatlarning butun arsenali.

4. Talabalarning barcha shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish uchun o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning yangi formatini aniqlash zarurati;

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, til o'rganish yoki o'qitish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u faqat o'rganilayotgan chet tilining grammatik, leksik va fonologik xususiyatlarini bilish va tushunish bilan cheklanib qolmasligi, balki o'sha til madaniyatini o'rganish yoki o'rgatish bilan ham shug'ullanishi kerak. Politzer va Brusk kabi ba'zi olimlarning

⁸⁶ Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе автореферат

⁸⁷ I.Yoqubov. Ingliz tili o'qitish metodikasi.-Toshkent-2003.

fikricha, “Til va madaniyat bir xil tushunchalardir”. O‘qituvchilar nafaqat o‘z o‘quvchilariga madaniyatlararo muloqot qanday sodir bo‘lishini taqdim etishlari va tavsiflashlari kerak, balki madaniyatlararo muloqotda amalga oshirilishi mumkin bo‘lgan o‘yinlar yoki simulyatsiyalar kabi amaliy vositalarni ham qo‘llashlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе автореферат
2. Jumanazar Khushbakov the author of the book “momentum english speaking”
3. Madaniyatlararo muloqot ma‘ruzalar matni toshkent – 2022
4. Akkulturationsiya begona madaniyatni o‘zlashtirish jarayoni sifatida ta’lim va innovatsion tadqiqotlar (2023 йил № 8)
5. Chet tililarni o‘rganishda axtarlardan samarali foydalanish <https://www.intereuroconf.com/index.php/MSRAIDP/article/download/1597/1308>
6. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе автореферат
7. I.Yoqubov. Ingliz tili o‘qitish metodikasi.-Toshkent-2003.

